LANGUAGE AS A SYMBOLIC AND CREATIVE ACTIVITY: THE CASE OF HELEN KELLER

Oana Boc
Lecturer, PhD., „Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Those deprived of both hearing and sight who nevertheless manage to speak have drawn the attention of specialists from various fields, especially in light of the astonishing things that these disabled people managed to achieve. It is our belief that these cases are particularly relevant for the field of linguistics, considering the fact that, beyond the aspects pertaining to language acquisition, they also reveal a number of elements likely to shed light on the role of language and provide answers to seemingly unanswerable questions, such as, for instance: how would a human being relate to the world in the absence of language? Furthermore, by way of life experiences, they come to confirm numerous theoretical considerations regarding the definition and understanding of language. Therefore, the aim of our paper is to examine, in light of Helen Keller's case, of her testimonies, some of these aspects relevant for a definition of the specific nature of language, for the understanding of the essential signifying function of language, which involves the emergence of signifieds, of linguistic contents, within the human conscience. Helen Keller's life experience, presented in her autobiographical book The Story of My Life (1902), clearly indicates the fact that language is not an instrument of communication, as it is not a given and it is not exterior to the human being, but rather a symbolic and creative activity of the human being.

Keywords: language, communicative function, signifying function, signified, symbolic activity

0. Cazurile persoanelor fără auz și fără văz care reușesc totuși să vorbească au atras atenția specialiștilor din domenii variate, în special prin performanțele deosebite pe care aceste persoane cu deficiențe le-au obținut. Astfel, unul dintre cele mai cunoscute cazuri în lume este cel al scriitoarei americane Helen Keller (1880-1968), care la vîrsta de un an și șapte luni, în urma unei boli grave, își pierde văzul și auzul. Însă, în ciuda acestei duble deficiențe senzoriale care o împiedică ani la rînd să învețe să vorbească și o condamnă, în consecință, la bezna cunoașterii și a înțelegerii lumii, Helen reușește, totuși, la vîrsta de șapte ani, cu ajutorul învățătoarei sale extrem de dedicate, Anne Sullivan, să pătrundă în lumea vorbirii omenești. De asemenea, reușește să învețe să citească, să scrie, studiază limbi străine, devine absolventă de universitate, ține conferințe în întreaga lume, scrie cărți remaracabile. De exemplu, cartea *The story of my life* (1902), este tradusă în peste cincizeci de limbi și oferă mărturii importante din multiple perspective. Cazul lui Helen Keller nu este unul singular. Însă sunt foarte puține persoane care reușesc să învingă aceste dizabilități și să se dezvolte remarcabil. Printre aceștia, îl amintim și pe profesorul clujean Vasile Adamescu (1944-2019), care, la fel ca Helen Keller, a învățat să vorbească, a absolvit universitatea, a predat, a scris cărți[1]. În lume mai sunt și alte cazuri de persoane fără auz și fără văz, însă nu toți reușesc să aibă asemenea performanțe. Reușita este condiționată de foarte mulți factori, cum ar fi voința, inteligența, șansa de a avea profesori dedicați care să îi însoțească în permanență.

Aceste cazuri au fost investigate din perspectivă psihologică, psihopedagogică, sociologică, lingvistică etc., în special din perspectiva metodelor de achiziție a limbajului. De

[1]Vasile Adamescu a publicat cartea autobiografică *Înfruntând viața*, vol. I (2012), vol.II (2019).

BDD-A30498 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:53 UTC)

asemenea Ernst Cassirer se opreşte asupra acestor cazuri[2] din perspectiva filosofiei culturii, afirmînd că acestea ilustrează plenar principiul simbolismului limbajului, care conferă, de fapt, specificitate fiinţei umane.

Consider că aceste cazuri sunt extrem de relevante pentru lingvistică, deoarece, dincolo de consideraţii ce vizează achiziţia limbajului, oferă deschideri importante spre aspecte care luminează înţelesuri referitoare la rolul limbajului şi oferă răspunsuri la întrebări aparent fără răspuns, ca de exemplu: *cum s-ar raporta fiinţa umană la lume, în absenţa limbajului*? De asemenea, ele confirmă, prin experienţe de viaţă, numeroase aspecte afirmate la nivel teoretic, referitoare la definirea şi înţelegerea limbajului. Aşadar, obiectivul lucrării noastre este tocmai acela de a releva, prin prisma cazului Helen Keller, a mărturiilor sale din cartea autobiografică *The story of my life* (1902), cîteva dintre aceste aspecte importante pentru definirea limbajului în specificitatea sa, pentru înţelegerea funcţiei esenţiale a limbajului.

1. Multitudinea de definiţii care au fost oferite limbajului de-a lungul timpului relevă faptul că acesta reprezintă o realitate extrem de vastă şi de complexă, imposibil de cuprins într-o singură definiţie, dar care poate fi abordată din perspective numeroase şi diferite, care surprind, de fapt, aspecte diverse ale modului său de a fi. În studiul „Creaţia metaforică în limbaj” (1956/2009), Eugeniu Coşeriu sintetizează cele mai importante dintre aceste definiţii, pe care le consideră complementare, interdependente, şi le tipologizează în funcţie de perspectiva exterioară sau intrinsecă din care este privit limbajul, mai precis, în funcţie de întrebarea fundamentală căreia aceste definiţii îi oferă un răspuns. Astfel, întrebarea *„cum apare? În ce condiţii?*” relevă circumstanţele şi condiţiile în care se produce, limbajul fiind, astfel, definit ca „fenomen social” cu rol instrumental, „fenomen acustic”, „instituţie socială” etc.; întrebarea *„cum se prezintă limbajul”* relevă definiţia sa ca „sistem de semne”; iar întrebarea *„ce este limbajul”* relevă o perspectivă intrinsecă şi esenţială, aceea a limbajului definit ca „activitate”, „facultate”, „creaţie umană”. Autorul relevă faptul că doar aceste definiţii care „adoptă punctul de vedere al esenţei, încercînd să răspundă la întrebarea fundamentală *ce este limbajul?*” (Coşeriu 1956/2009: 170) reuşesc să surprindă diferenţa specifică a limbajului uman, aceea de a fi „activitate simbolică”, mai exact „*activitate de cunoaştere care se realizează prin simboluri*”, aşa cum consideră Ernst Cassirer (Coşeriu 1956/2009: 172). Mai mult decît atît, în spirit humboldtian, limbajul reprezintă pentru Coşeriu o „activitate creatoare” (energéia), deoarece „nu este simplă luare de contact pasivă, nu este acceptare inertă a realităţii, ci este creaţie continuă a limbii, a formelor de cunoaştere în care se manifestă” (Coşeriu 1956/2009: 174).

Aşadar, în viziunea lui E. Coşeriu, limbajul nu poate fi definit drept „instrument de comunicare” (*ergon*) şi în consecinţă, funcţia sa esenţială, primordială nu este cea comunicativă (transmiterea de informaţii), aşa cum susţin unele orientări din lingvistică. Situîndu-se în paradigma humboldtiană a înţelegerii limbajului ca activitate creatoare, Coşeriu propune conceptul de *funcţie semnificativă*, pentru a releva funcţia esenţială şi primordială a limbajului, care este anterioară funcţiei comunicative:

„Funcţia semnificativă trebuie înţeleasă din punctul de vedere al limbajului ca *enérgeia*, altfel spus, ca activitate creatoare. De fapt, limbajul nu este, în primul rînd, *întrebuinţare*, ci *creaţie* de semnificate, şi, de aceea, nu este nici o simplă producere de semne materiale pentru semnificaţii deja date, ci este creaţie de conţinut şi expresie în acelaşi timp. Dar creaţia de semnificate este cunoaştere şi unirea lor cu un semnificant sau altul (...) este un mod de a le fixa şi de a le face obiective” (Coşeriu 1968/2009:47).

Consider că acest concept de *funcţie semnificativă* reprezintă unul dintre cele mai importante concepte coşeriene, chiar dacă autorul nu i-a dedicat un studiu amplu şi exclusiv.

[2] Cassirer se referă în special la cazurile Helen Keller şi Laura Bridgman (v. Cassirer 1994: 54-59).

BDD-A30498 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:53 UTC)

Însă, considerații referitoare la acest concept se regăsesc diseminate în mai multe studii coșeriene. De aceea, în studiul „De la funcția semnificativă la finalitatea poetică", am propus o sinteză care vizează reconstituirea acestui concept din ansamblul operei coșeriene, dar și interpretarea lui și, de asemenea, o relevare a noilor căi de cercetare deschise de acest concept operațional, de importanță majoră (v. Boc 2016).Cîteva dintre ideile pe care le-am discutat pe larg în acel studiu sunt relevante și din perspectiva cercetării de față, de aceea voi relua succint unele aspecte care evidențiază necesitatea înțelegerii limbajului în primul rînd ca activitate simbolică și creatoare, fapt confirmat empiric prin experiența și mărturiile lui Helen Keller. Astfel, funcția semnificativă vizează tocmai finalitatea internă, motivația primară a limbajului, pe care E. Coșeriu o distinge net de finalitățile sale externe, ulterioare, manifestate la nivel discursiv, mai exact de posibilitățile de folosire a limbajului în scop comunicativ. Așadar, în viziunea lui Coșeriu, limbajul nu este în primul rînd întrebuințare (așa cum relevă orientările care reduc limbajul la instrumentalitate, la întrebuinţarea sa în scopuri practice), ci este, în mod primordial, „creaţie de semnificate" (instituire de conţinuturi semnificative într-o limbă), deoarece, ca să fie întrebuințat, un semnificat (ca partea de conținut a cuvîntului) trebuie să fie mai întîi creat de către o comunitate lingvistică[3]. E. Coșeriu introduce, astfel, o ordine rațională (primar vs. derivat, secundar; esențial vs. accesoriu) în cercetarea finalităților limbajului. Întrebuințarea unui cuvînt este un moment ulterior instituirii sale. Funcția semnificativă se referă, așadar, la instituirea de conţinuturi într-o limbă, adică la modalitatea specifică prin care ființa umană clasifică și exprimă realitatea prin cuvintele limbii, o modalitate specifică omului de a cunoaște realitatea. Iar acest fapt este confirmat pe deplin de Helen Keller, așa cum vom prezenta în continuare (v. infra **2.**, **3.**).

De altfel, conceptul de funcție semnificativă sintetizează tocmai rațiunea intrinsecă de a fi a limbajului, ca necesitate spirituală, internă a ființei umane, despre care vorbește W. von Humboldt, care, însă, nu propune un concept specific pentru a surprinde această finalitate/„necesitate" internă:

„Crearea limbii este o necesitate internă a omenirii, nu numai una externă pentru întreținerea relațiilor în comun, ci una existentă în însăși natura omenirii, indispensabilă pentru dezvoltarea forțelor ei spirituale și pentru dobîndirea unei concepții despre lume la care omul nu poate ajunge decît dacă aduce claritate și precizie în gîndirea sa prin gîndirea în comun cu alții". (Humboldt 1935/1984: 25).

2. Faptul că limbajul reprezintă în primul rînd o necesitate internă, spirituală a ființei umane se verifică și se actualizează nu doar la nivelul devenirii umanității, ci și la nivelul devenirii fiecărei individualități umane. Limbajul ne structurează lumea, care altfel ar fi haotică, și, prin aceasta, limbajul reprezintă o cunoaștere, o ordonare a lumii prin conținuturi lingvistice.

Pentru noi ca ființe care trăiesc inerent într-o logosferă și pentru care gîndirea este inevitabil structurată lingvistic, este imposibil să realizăm un exercițiu de imaginație și să înțelegem cum ar fi lumea în absența limbajului. De asemenea, este imposibil să ne amintim imaginea lumii de dinainte de învățarea limbii materne, în perioada copilăriei timpurii.

La nivel teoretic, Ferdinand de Saussure afirma faptul că în absența limbajului „gîndirea noastră nu este decît o masă amorfă și indistinctă", „o nebuloasă în care nimic nu este delimitat în mod necesar", iar „substanța fonică" este, de asemenea, o „materie plastică indistinctă" (Saussure 1916/1998:126). Pornind de aici, Saussure înțelege limba „ca pe o serie de subdiviziuni alăturate, desenate, în același timp, în planul nedefinit al ideilor confuze (A) și în cel, la fel de nedeterminat, al sunetelor (B)" (Saussure 1916/1998:126), aceasta deoarece „semnul lingvistic nu unește un lucru și un nume, ci un concept și o imagine acustică"

[3] Pentru o discuție amplă și exemplificări ale acestor aspecte, vezi Boc 2016.

BDD-A30498 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:53 UTC)

(Saussure 1916/1998:85). În acest cadru, Saussure formulează și definește unele dintre cele mai importante concepte ale lingvisticii moderne, cel de semn lingvistic și cel de valoare lingvistică, relevînd rolul decisiv al limbii (ca „sistem de valori") de a realiza delimitări concomitente atît în planul gîndirii, cît și în cel al materiei fonice. Iar unul dintre cele mai importante argumente prin care Saussure demontează teza reducționistă a limbii ca nomenclatură este înțelegerea faptului că „nu există idei prestabilite și nimic nu e distinct înainte de apariția limbii." (Saussure 1916/1998:126). De asemenea, E. Coșeriu, relevînd importanța limbajului pentru ființa umană, remarca faptul că: „Numai limbajul ne oferă noțiuni, deci entități, nu doar intelectuale [ci] și universale, cu care putem opera în gîndire. Altfel, în absența limbajului, gîndirea ar fi doar reprezentare" (Coșeriu 1994: 9). Aceasta, deoarece: „Senzația ca atare nu poate fi gîndită, neavînd universalitate (...). Ca să gîndim trebuie să avem semnificații, trebuie deci să desprindem cunoașterea de particularul absolut." (Coșeriu 1994: 25).

Toate aceste aspecte relevate la nivel teoretic își găsesc confirmarea în experiențele de viață ale persoanelor nevăzătoare și fără auz, care reușesc totuși să învețe să vorbească. Astfel, mărturiile acestor persoane cu deficiențe sunt extrem de relevante, deoarece acestea au învățat să vorbească (au dobîndit principiile vorbirii omenești) nu în perioada copilăriei timpurii (cum se întîmplă în mod obișnuit), ci la o vîrstă cînd amintirile rămîn conturate și pot releva aspecte importante din perspectiva lingvisticii. Mai exact, mărturiile lor oferă o imagine și un răspuns la întrebarea *cum ar fi lumea fără limbaj*, cum s-ar raporta ființa umană la lume și totodată reliefează importanța înțelegerii limbajului ca necesitate spirituală, internă a ființei umane, așa cum afirma Humboldt.

În cadrul discuției despre funcția simbolică specifică limbajului omenesc, Ernst Cassirer evocă celebrele cazuri ale lui Helen Keller și Laura Bridgman, doi copii nevăzători și surzi care învață totuși să vorbească, în ciuda acestor majore limitări la nivelul percepțiilor (Cassirer 1994: 54-59). Analizînd aceste cazuri, filosoful german ajunge la cîteva concluzii importante referitoare la funcția limbajului omenesc, care este „funcția simbolică", funcție primordială și distinctivă a limbajului[4]. Aceste cazuri sunt relevante în opinia lui Cassirer din numeroase perspective: relevă tranziția ființei umane „de la o atitudine pur practică la o atitudine simbolică", evidențiază faptul că principiul simbolismului oferă deschiderea spre lumea specific umană, cea a semnificației, a culturii, și, de asemenea, relevă net faptul că materialul senzorial prin care ne este accesibilă această funcție simbolică specifică omului este absolut irelevant:

"Dezvoltarea liberă a gîndirii simbolice și exprimarea simbolică nu sunt îngreunate de folosirea semnelor tactile în locul celor vocale. Dacă copilul a reușit să înțeleagă semnificația limbajului omenesc, nu are importanță în ce material particular îi este accesibilă această semnificație. (...) Lucrul de importanță vitală îl constituie nu cărămizile și pietrele individuale, ci *funcția* lor generală ca formă arhitecturală. În domeniul limbajului este funcția simbolică generală care dă viață semnelor materiale și « le face să vorbească »" (Cassirer 1994:58).

Așadar, în opinia lui Cassirer, finalitatea limbajului se situează tocmai la acest nivel al conținutului intrinsec care vizează înțelegerea simbolismului limbajului omenesc, adică posibilitatea de a se referi la lume prin concepte, prin conținuturi delimitate, instituite în conștiință. Iar din acest punct de vedere, mai importante sunt conținuturile (semnificatele), nu expresiile (semnificantele). Așa cum am mai arătat[5], consider că, din acest punct de vedere, conceptul de *funcție semnificativă* formulat de Coșeriu se apropie de conceptul de *funcție simbolică* al lui Ernst Cassirer. Reamintim faptul că pentru E. Coșeriu, funcția semnificativă

[4] A se vedea întreaga discuție în Cassirer 1994:46-65.
[5] Vezi Boc 2016.

BDD-A30498 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:53 UTC)

reprezintă tocmai „creația de semnificate", și nu creație de cuvinte, această înțelegere derivînd din relevarea importanței majore a semnificatului față de semnificant (mai exact, din subordonarea semnificantului față de semnificat) din perspectiva funcționalității lingvistice. Așadar, ideea formulată de Coșeriu referitoare la faptul că semnificantul se subordonează semnificatului poate fi susținută și prin această argumentație convingătoare a lui Ernst Cassirer, potrivit căruia, așa cum am văzut, materia se subordonează funcției sau, în termeni coșerieni, „materialitatea se subordonează funcționalității" (v. Vîlcu 2013:60)[6].

3. Mărturia învățătoarei Anne Sullivan[7] referitoare la momentul în care Helen Keller descoperă simbolismul limbajului omenesc mi se pare extrem de relevantăpentru înțelegerea esenței limbajului care este aceea de a fi în mod primordial o activitate simbolică și creatoare (și nu un simplu instrument de comunicare). Redăm în continuare acest pasaj:

„Trebuie să vă scriu cîteva rînduri în dimineața aceasta pentru că s-a întîmplat ceva foarte important. Helen a făcut al doilea mare pas în educația sa (...). În dimineața aceasta, pe cînd se spăla, ea a dorit să cunoască numele pentru «apă». Atunci cînd dorește să cunoască numele unui lucru, ea arată spre el și mă lovește ușor peste mână. Am scris literă cu literă «a-p-ă», și nu m-am gîndit la aceasta pînă după micul dejun. [Mai tîrziu] am mers în sala pompelor și am făcut-o pe Helen să țină cana sub jetul de apă în timp ce eu pompam. Cînd apa rece a țîșnit umplînd cana, am scris literă cu literă pe mâna liberă a Helenei «a-p-ă». Asocierea atît de strînsă a cuvîntului cu apa rece udîndu-i mâna a părut s-o surprindă. Ea a scăpat cana din mână și stătea ca încremenită. O nouă lumină se citea pe fața ei. Ea a scris literă cu literă, de mai multe ori, cuvîntul «apă». Apoi s-a așezat pe pămînt și a întrebat despre numele ei, a arătat spre pompă și spre grătar și, brusc, întorcîndu-se, a întrebat despre numele meu. (...). Tot drumul la întoarcere spre casă era foarte emoționată și a învățat numele fiecărui obiect pe care-l atingea, astfel încît în cîteva ore adăugase vocabularului său treizeci de cuvinte noi. Dimineața următoare s-a sculat ca o zînă radioasă. A trecut repede de la obiect la obiect întrebîndu-mă despre numele fiecăruia și sărutîndu-mă de atîta bucurie. (...). Este nerăbdătoare să scrie prietenilor ei diverse cuvinte literă cu literă și doritoare să învețe literele pe oricine întîlnește. Și remarcăm că fața ei devine mai expresivă cu fiecare zi." (în Cassirer 1994: 55).

Acest fragment surprinde momentul în care Helen are revelația limbajului și începe să înțeleagă lumea într-o lumină nouă, cea dezvăluită de „misterul limbii", așa cum mărturisește ea însăși. Fragmentul mi se pare important cel puțin din două perspective: în primul rînd, evidențiază și ilustrează funcția semnificativă, ca funcție esențială și primară a limbajului, mai exact, ca delimitare și instituire a esențelor lumii în conștiință și, în al doilea rînd, putem descoperi aici modalitățile de raportare la lume a ființei umane: prelingvistică, lingvistică și postlingvistică. E. Coșeriu vorbește despre aceste trei paliere de raportare la lume (Coșeriu 1996: 4), însă le privește ca faze în gîndire, ca posibilități actualizabile simultan în diferite situații, și nu ca etape succesive, cronologice, așa cum se relevă acestea în experiența lui Helen Keller. Această demarcație netă și succesivitate a etapelor (prelingvistică și lingvistică) este prezentată sugestiv de Helen, fetița care descoperă miracolul limbajului la vîrsta de șapte ani: „Cea mai importantă zi din viață de care-mi pot aminti este cea în care a venit profesoara mea, Anne Mansfield Sullivan. Mă cuprinde și acum uimirea cînd mă gîndesc la contrastul incomensurabil dintre cele două existențe pe care le leagă această zi" (Keller 1902/1992: 18). Cu o impresionantă forță a sugestiei care izvorăște din investigarea subtilă a profunzimilor propriei conștiințe, acest „contrast incomensurabil" este adesea redat

[6] Pentru o discuție mai amplă asupra universaliilor lingvistice din teoria coșeriană, trimitem la Vîlcu 2013, unde autorul realizează, de asemenea, o analogie între conceptul coșerian de 'materialitate' (care reprezintă în viziune coșeriană unul dintre universaliile 'secundare' sau 'derivate', decurgând din universaliile esențiale de 'semanticitate' și 'alteritate') și teoria lui Cassirer (Vîlcu 2013:60).

[7] În Cassirer 1994:55, dar și în cartea *Povestea vieții mele*, scrisă de Helen Keller (Keller 1902/1992: 96-97).

BDD-A30498 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:53 UTC)

metaforic printr-o antinomie izotopică, a întunericului vs. luminii, care reflectă conştiinţa fiinţei umane în cele două ipostaze. Astfel, etapa prelingvistică este descrisă metaforic ca o trăire într-o „lume tăcută şi întunecată", „învăluită în ceaţă deasă, ferecată parcă de o tangibilă beznă albă", în care se simte bîntuită în permanenţă de furie şi de amărăciune şi într-o continuă „luptă încordată" cu întunericul. Revelaţia limbajului este frecvent asociată luminii: „«Lumină, daţi-mi lumină!» era strigătul fără cuvinte al sufletului meu şi lumina dragostei străluci asupra mea (...)" (Keller 1902/1992: 18); „Cuvîntul acela viu mi-a trezit sufletul, i-a dat lumină, speranţă, bucurie, l-a eliberat" (Keller 1902/1992: 19).

Aşadar, într-o primă etapă a dezvoltării sale, Helen Keller folosea semnele şi gesturile pentru a da expresie unor stări şi nevoi. Aceasta reprezintă etapa gîndirii prelingvistice, „pur şi exclusiv practică, adică reacţia într-o situaţie" (Coşeriu 1996: 4), etapă în care nu se putea referi la lucruri în absenţa acestora, în care nu existau gînduri, ci doar senzaţii, în care lumea era vagă şi imprecisă, iar lucrurile erau percepute în particularitatea lor, neavînd un concept (semnificat) căruia să le subsumeze. Tranziţia spre etapa lingvistică se realizează prin învăţarea unui alfabet tactil, prin care învăţătoarea încerca să o facă să pună în relaţie un lucru cu un anumit şir de semne tactile, cu scopul de a o determina să realizeze saltul spre simbol, spre semnificaţie. Dar acest salt nu se realizează imediat, deoarece şirul tactil în sine (semnificantul) nu este cuvînt dacă nu presupune implicit un conţinut semnificativ (semnificat). Iar acest conţinut semnificativ nu este dat din afară, ci este creat în conştiinţă de către fiecare vorbitor, limbajul fiind, aşa cum spune Humboldt, „muncă a spiritului" (Humboldt 1935/1984: 28) mereu repetată, adică o activitate creatoare:

„În dimineaţa de după sosire, profesoara mă luă în camera ei şi-mi dădu o păpuşă. După ce m-am jucat puţin cu păpuşa, domnişoara Sullivan mi-a «scris» încet în mână cuvîntul p-ă-p-u-ş-ă. M-a captivat de la început jocul acela cu degetele şi am încercat să-l imit. Cînd, în sfîrşit, am reuşit să fac literele corect, m-au cuprins o plăcere şi o mîndrie copilărească. [...]Şi am făcut cu mâna literele pentru păpuşă. Nu ştiam că scriu un cuvînt, nici măcar că există cuvinte. Imitam pur şi simplu cu degetul ca o maimuţă. [...] Într-o zi pe cînd mă jucam cu păpuşa mea cea nouă, domnişoara Sullivan mi-a pus în poală păpuşa mea mare de cîrpă, a scris p-ă-p-u-ş-ă şi a încercat să mă facă să pricep că p-ă-p- -ş-ă se foloseşte pentru amîndouă. [...] Începuseră să mă irite încercările ei repetate şi înşfăcînd păpuşa, o azvîrlii pe podea." (Keller 1905/1992: 18-19)

Şirul tactil p-ă-p-u-ş-ă este asociat doar cu păpuşa cea nouă, aşadar cu obiectul particular, în individualitatea lui şi de aceea, fiecare lucru i se relevă în stricta lui particularitate, în această etapă prelingvistică, deoarece încă nu realizase saltul spre semnificat, spre concept, spre simbol.

Înţelegerea funcţiei limbajului omenesc s-a produs ca o adevărată revelaţie, abia atunci cînd şi-a dat seama că diferitele ocurenţe ale apei (apa care îi curgea pe mîini cînd se spăla, apa pe care a băut-o) nu sunt decît nişte *exemplare particulare ale unei esenţe*: „misterul limbii mi se dezvăluia. Am ştiut atunci că «a-p-ă» înseamnă acel ceva răcoros şi minunat care-mi curgea pe mână" (Keller 1905/1992: 19). În cuvinte simple şi sugestive, Helen explică de fapt, tocmai esenţa limbajului, pe care îl experimentează pentru prima dată şi îl simte ca pe un miracol care i se dezvăluie tocmai prin această intuire şi instituire în conştiinţă a esenţei modului-de-a-fi-apă.

Faptul de importanţă majoră îl reprezintă tocmai recunoaşterea acestei esenţe universale, a acestui mod-general-de-a-fi-apă. Revelaţia limbajului se întîmplă tocmai atunci cînd recunoaşte universalul în faptul particular, individual, cînd delimitează şi instituie în conştiinţa sa conceptul, esenţa „apă", mai exact, semnificatul „apă", în strînsă relaţie cu semnele tactile cu care asociază acest semnificat. Odată cu acest prim cuvînt i se trezeşte în conştiinţă limba în specificitatea ei, mai exact principiul universal al simbolismului limbajului, acela de a recunoaşte în fiecare lucru particular o esenţă universală. Altfel spus,

BDD-A30498 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:53 UTC)

limbajul este o activitate creatoare prin care ocurențele nelimitate ale obiectelor particulare sunt reduse la un cuvînt, deoarece cuvîntul cuprinde în conținutul său semnificativ tocmai esența unui „mod de a fi".

Această experiență a lui Helen Keller ilustrează, de fapt, „faza a doua", etapa lingvistică, mai exact, „gîndirea care creează limbajul, adică aceea care creează aceste «moduri-de-a-fi»", prin care limbajul „ne transformă lumea într-un Cosmos, adică în ceva ordonat" (Coșeriu 1996: 4). Ordinea mentală instituită prin structurarea, ordonarea lumii prin semnificații reprezintă pasul decisiv spre dezvoltarea spirituală și culturală a lui Helen. Deoarece prin intuirea acestui prim cuvînt și implicit prin identificarea principiului simbolismului limbajului ca „principiu cu aplicabilitate universală"[8] (adică faptul că totul are o semnificație, că fiecare lucru din lume intră sub incidența unei semnificații) Helen Keller dobîndește libertatea de a crea realități mentale, de a institui întreaga lume în conștiința sa prin cuvinte, prin simboluri și de a se referi la lucruri și la lume chiar și atunci cînd lucrurile nu erau în percepția ei imediată, fapt care îi era imposibil înainte de a avea revelația limbajului. Altfel spus, acest fragment ilustrează plenar și sugestiv chiar momentul în care copilul prinde „firul limbii", în care limba îi este „trezită în spirit", cum ar spune Humboldt:

„Limba nu poate fi însă considerată ceva exterior și separat de specificitatea spiritului, și de aceea, chiar dacă la prima vedere poate părea altfel, nu se lasă propriu-zis predată de cineva, ci doar trezită în spirit; putem doar să îi întindem un fir, după care ea se desfășoară de la sine. Fiind în sensul cel mai puțin echivoc al cuvîntului, creații ale națiunilor, limbile rămîn totuși creații spontane ale indivizilor, în măsura în care se pot produce doar în fiecare individ (...)" (Humboldt 2008: 78).

Așadar, după acest episod memorabil în care învață primul cuvînt și înțelege, astfel, spiritul limbii, Helen învață aproape cu frenezie alte și alte cuvinte, din dorința de a cunoaște în acest fel lumea, de a o structura și de a o cuceri prin limbaj. Faptul că învățase un alfabet tactil, o ajută să fixeze și să obiectiveze aceste conținuturi delimitate în conștiință, acesta fiind, de fapt, rolul semnificantului, iar materia, forma în care i se actualizează acesta este total irelevantă, așa cum am prezentat mai sus.

De la această etapă lingvistică, Hellen Keller va trece la etapa postlingvistică, cea a creației de sens, a interpretării și a referirii la lume în și prin acte lingvistice concrete, în și prin texte, cu ajutorul limbajului, dar dincolo de acesta, la nivelul lingvistic superior, cel al sensului. Va scrie scrisori prietenilor, va scrie articole, cărți va ține conferințe în întreaga lume, impunîndu-se ca o personalitate remarcabilă prin puterea spirituală și intelectuală de a depăși deficiențe și limite care ar putea părea insurmonatabile. Tocmai de aceea, Mark Twain va afirma faptul că Napoleon și Helen Keller sunt cele mai interesante personalități ale secolului al XIX-lea (v. Keller 1992). Reflectînd asupra acestei asocieri realizate de M. Twain, aș completa spunînd: un cuceritor de vaste spații geografice și o cuceritoare de vaste spații culturale și intelectuale, în geografia adîncă a spiritului uman.

4. În concluzie, experiența lui Helen Keller confirmă empiric ceea ce unii lingviști au afirmat teoretic și anume faptul că fără limbaj lumea ar fi haotică, vagă, imprecisă, dominată de percepții și senzații, fiecare obiect ar fi perceput în particularitatea lui absolută, neexistînd un concept căruia să îi fie subsumat; de asemenea, gîndirea noastră ar fi asemenea unei nebuloase în care nimic nu este distinct, așa cum afirma Saussure. Limbajul este cel care ne ordonează și ne structurează experiența în lume. De fapt, noi trăim într-o Logosferă, într-o lume ordonată prin limbaj, prin semnificații, mai exact, prin semnificațiile limbii noastre.

Astfel, pe baza acestui caz, putem înțelege foarte clar faptul că atunci cînd învățăm să vorbim, de fapt, re-creăm în conștiința noastră conținuturi lingvistice, așa cum au fost ele

[8] „(...) funcția simbolică nu este restrânsă la cazuri particulare, ci este un principiu cu aplicabilitate *universală* care înglobează întregul domeniu al gândirii umane. În cazul Helenei Keller, această descoperire a venit ca un șoc neașteptat. (...) Copilul începe să vadă lumea într-o nouă lumină." (Cassirer 1994: 56).

BDD-A30498 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:53 UTC)

delimitate și fixate prin semnificante în comunitatea lingvistică din care facem parte și, astfel, învățăm să structurăm lumea din perspectiva limbii noastre. Prin cuvintele limbii materne, noi reinstituim în conștiința noastră întrega lume și ne putem referi, apoi, la aceasta. Așadar, această experiență a lui Helen Keller confirmă tocmai faptul că limbajul nu este un simplu instrument de comunicare, deoarece nu este dat și nu este exterior ființei umane, ci este în mod esențial o activitate a omului, o „muncă a spiritului" (Humboldt), o „activitate simbolică și creatoare" (Coșeriu), prin care ființa umană delimitează esențele lumii și le instituie ca semnificate (conținuturi semnificative) în propria conștiință. Funcția semnificativă („creația de semnificate") este, așa cum afirma Coșeriu, funcția primordială și esențială a limbajului, apoi aceasta este orientată spre finalități discursive ulterioare (de tip pragmatic, științific, poetic), realizate prin acte lingvistice concrete.

BIBLIOGRAPHY

Boc, Oana, 2016, „De la funcția semnificativă la finalitatea poetică", în Dumitru-Cornel Vîlcu, Eugenia Bojoga, Oana Boc, (eds.), *Şcoala integralistă clujeană. Contribuţii. Volumul 1*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2016, p. 129-148.

Cassirer, Ernst, 1994, *Eseu despre om – O introducere în filozofia culturii umane,*Editura Humanitas, Bucureşti (traducere din limba engleză, de Constantin Coşman, *An essay on man – An introduction to a Philosophy of Human Culture*, New York, Editura Yale University Press, 1972).

Coșeriu, Eugeniu, 1956/2009, „Creația metaforică în limbaj", în *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Anologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fânaru, Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, p. 167-197.

Coșeriu, Eugeniu, 1968/2009, „Omul și limbajul său", în *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Anologie, argument, note, bibliografie și indici de Dorel Fânaru, Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", Iași, p. 167-197.

Coşeriu, Eugen, 1994, *Prelegeri şi conferinţe*, supliment al "Anuarului de lingvistică şi teorie literară" al Institutului de Filologie Română "Al. Philippide", Iaşi, tom XXXIII, 1992-1993.

Coşeriu, Eugeniu, 1996, „Ființă si limbaj", interviu cu E. Coșeriu realizat de Lucian Lazăr în *Echinox*, nr. 10-12, 1996, p. 3-6.

Humboldt, Wilhelm von, 1935/1984,*Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluß auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts, Berlin,* 1935, fragmente traduse în limba română în *Teorie și metodă în lingvistica din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea. Texte comentate*, Universitatea din București, 1994.

Humboldt, Wilhelm von, 2008, *Despre diversitatea structurală a limbilor și influența ei asupra dezvoltării spirituale a umanității*, Editura Humanitas, București, traducere în limba română de Eugen Munteanu.

Keller, Helen, 1992, *Povestea vieții mele,* Editura Institutul European, Iași (traducere din limba engleză de Rodica Albu, *The story of My Life*, New York, Editura Page & Company, 1902).

Saussure, Ferdinand de, 1916/1998, *Curs de lingvistică generală,* Editura Polirom, Iaşi (traducere din limba franceză, de Irina Izverna Tarabac, *Cours de linguistique générale*, Paris, Editura Payot & Rivages, 1995).

BDD-A30498 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:53 UTC)

Vîlcu, Cornel, 2013, „Funcția semnificativă și universaliile limbajului”, în *Limba română*, Nr. 5-6 (215-216), Chișinău, 2013, p. 44-6.

BDD-A30498 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:53 UTC)